

Náboženství světa II

Tantra a jóga

Jóga – filosofické základy

Pataňdžaliho **Jógasútry** - definice:

- *Jógaščittavrttiniródhah (1.2)*
- *Tadá draštuh svarúpe'vasthánam (1.3)*
- *Vrttisárúpjamittaratra (1.4)*

puraša-draštr → džíva – ahamkára

Kléša (útrapy) → avidjá (nevědomost) – asmitá (egoismus) – rága (lpění na požitcích) – dvéša (hněv) – abhinivéša (touha po životě)

→ karman – vásana – sanskára

Angy (údy) Rádžajógy:

Jama - *ahinsá, satja, astéja, bráhmačarja, aparigraha (nehromadění statků)*

Nijama - *šuddhi, tušti (spokojenost), tapas (přivykání těla nepřízni), svádhjája (studium), íšvarapranidhána (zaměření na Íšvaru)*

Ásana – *sthiramásanam – pozice*

Pránájáma – *kontrola prány (prostr. Dechu)*

Pratjáhara – *odtažení mysli*

Dhárana – *zaměření mysli (na jeden bod)*

Dhjána – *sjednocení mysli s předmětem koncentrace*

Samádhi – *vairágja, mókša – svarúpe'avasthánam*

Šiva jako jógin v padmásaně

Tantrická jóga

- Středověké rozpracování jógické filosofie a praxe právě pod vlivem *tantrismu* (např. Nátha siddhové) – hatha-jóga
- Svátmáráma svámí: *Hatha-jóga pradípika* (15. století)
- Hatha-jóga = jóga Slunce a Měsíce
- Slunce a Měsíc – Idá a Pingalá *nádí* v jemnohmotném těle
- Cíle
  - spojení Kundaliní-šakti a Šivy (sjednocení Boha/mužského/vědomí a Bohyně/ženského/tvořivé energie)
  - Zabránění úniku nektaru (amrta) a dosažení (fyzické) nesmrtelnosti
→ ambivalentní vztah k sexualitě
- Prostředky: mantra džapa, jantra a meditační vizualizace, mudry a jógové ásany, případně sexuální rituály

Šivalinga

- Khadžuráho – chrám
- Matangéšvar
- Puránský mýtus o povýšení Šivy
- Mukhalinga (lingam s tváří)

Tělo jako mandala: jógická fyziologie (nádí, čakry)

Sahasrára

Adžňá

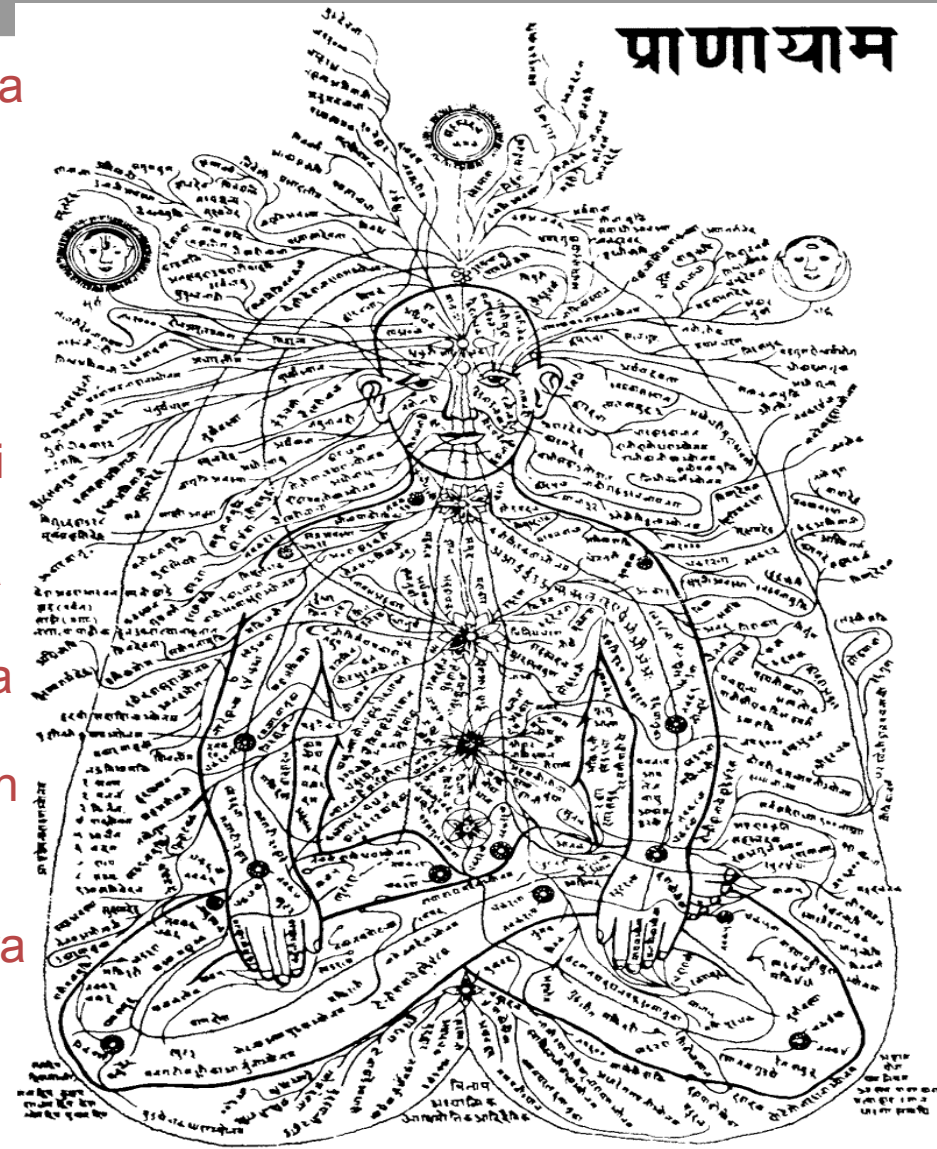
Višuddhi

Anáhata

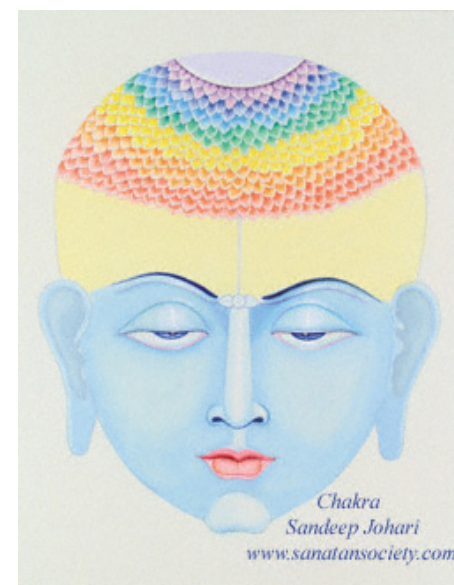
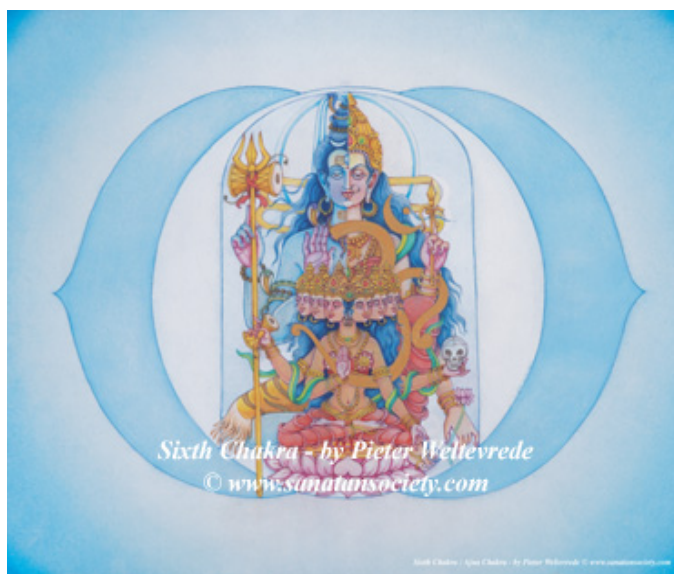
Manipúra

Svadhísthána

Múladhára

Čakry

Co je vnímáno jako tantra

- Šamanské a jógické víry a praktiky
  - Rgvéd 10.136: *muni/kéšin* létající ve větru
  - Čhándógja (8.6.6) a Švétášvatara (2.8-13) upanišady
- Uctívání (Velké) Bohyně a zabíječek démonů (Mátrkáh, Dákiní) - šaktismus
- tantrické tradice přenosu učení (Kápálikové - od 6. st. n. l. v jižní Indii, Náthové, tibetské buddhistické školy aj.)
- Tantry jako texty
  - višnuisické – *samhitá* – Lakšmítantra
  - šivaistické – *ágama* (=tradice) – Svaččatantra, Nétratantra, Šivasútra
  - šaktické – *tantra* (zejména Bengálsko) – Kulárnnavatantra, Mahánirvánatantra

Mátrky a mahávidji bojující proti démonům

Tantrický obraz světa

- **Definice tantry (D. G. White):**

- *asijský soubor věr a praktik, které jsou založené na představě, že svět naší zkušenosti není nic než konkrétní projev božské energie božstva, které tvoří a udržuje svět. Tyto praktiky a víry slouží k rituálnímu zvládnutí a směřování této energie v lidském mikrokosmu tvůrčím a osvobozujícím způsobem.*
- *V buddhistickém kontextu: slovo "energie" nahrazeno "probuzeným /osvíceným vědomím", venkovský tantrik by spíše uvažoval v kategoriích "bytostí".*

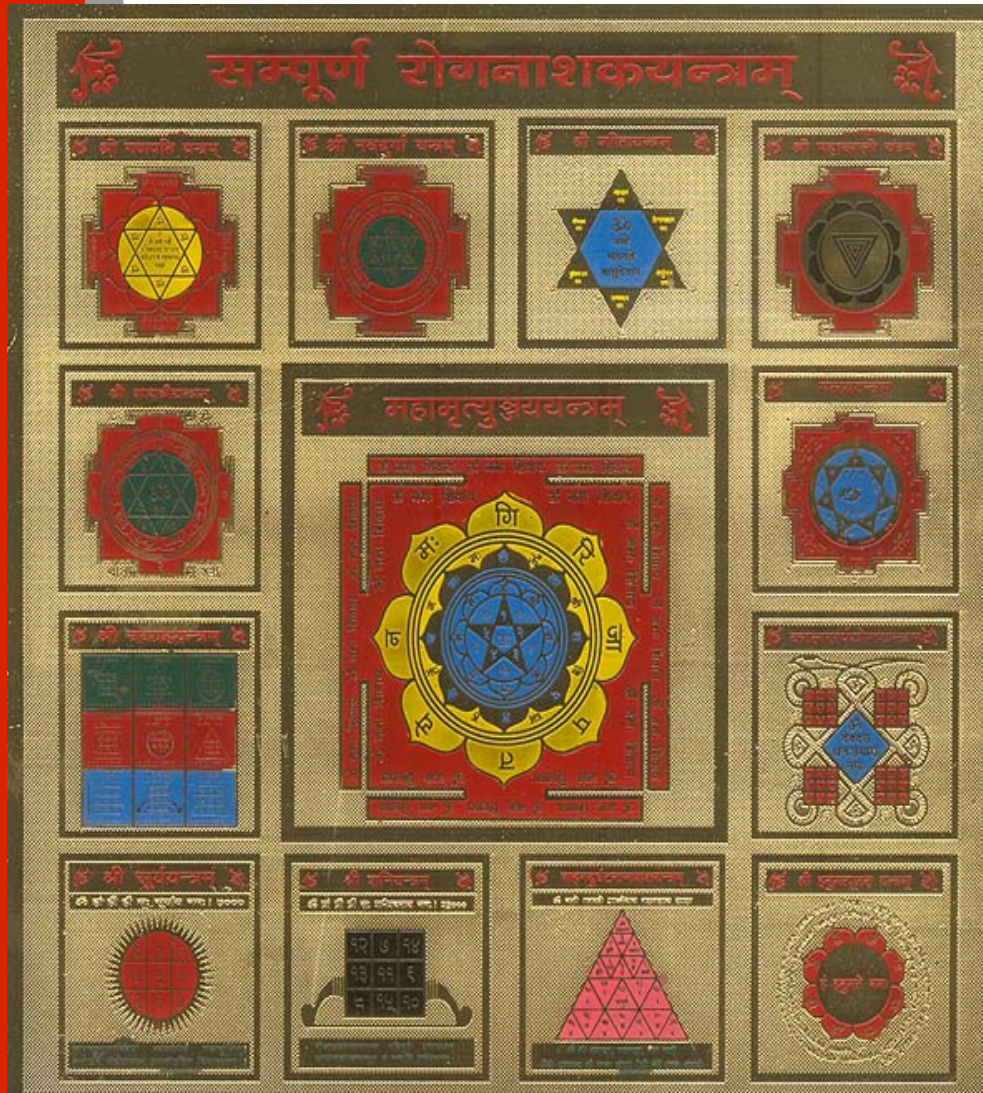
- **Tantričtí aktéři**

- *specialisté, kteří získali zasvěcení do konkrétní textové tradice a učitelské linie (siddhové, guruové, mniši, lamové, mnišky, jógini) a jejich elitní klientela (králové)*
- *specialisté iniciovaní prostřednictvím orálního přenosu nebo posednutím (léčitelé, exorcisté, média) a jejich klienti*
- *hospodáři a ne-specialisté, jejichž praxe je "tantrická"*

Tantrická praxe

- Transcendentní orientace
  - Střed jantry – vertikální spojení a prokreace
  - Elitní praktiky a královská moc
- Pragmatická orientace
  - Okraj jantry – ochrana hranic a reakce
  - Magie, astrologie, šamanismus

Tantrický svět a mandala

Tantrický svět a *mandala*

- energetický diagram reprezentující neustálé proudění božských a démonických, lidských a zvířecích aspektů kosmu a jejich tvůrčích i destruktivních interakcí – mezokosmos prostředkující mezi "malým" a "velkým", hmotným a jemným
- vše v *mandale* je emanací božství lokalizovaného v jejím středu
- jógické tělo (stejně jako třeba *jantra*) je svého druhu *mandala* a tím i prostředek kontaktu s absolutní skutečností
- v populární praxi to znamená, že každodenní život je výsledkem styku s četnými bytostmi "duchovního světa" a ztělesnění božského v rituálu či *mandale* slouží především zničení démonických sil
- *mandale* jako grafické reprezentaci hierarchicky uspořádaného světa odpovídají *mantry* jako zvukové reprezentace téhož
- praxe *mandaly* obvykle znamená projekci božské skutečnosti a vlastní osobnosti do *mandaly* za účelem imploze celého diagramu v jeho centru – pohyb směrem do centra (prostřednictvím rituálu či meditační vizualizace) je harmonizací vlastní energie s energií *mandaly*

Různé *mandaly* a média zasvěcení

- *jantra* je mezokosmický *nástroj* kontroly konceptuálního světa adepta
- nahá panna jako *mandala* a její menstruační krev (nebo poševní sekret) jako zasvěcující substance
- tělo božstva
- identifikace božstva s jeho mantrou
- identifikace božstva s guruem

Původ a rozšíření tantrismu

- Dva zdroje věr a praxe nazývané "tantra"
  - magické praktiky a rituální praxe specialistů a jejich klientely v orálních kulturách
  - spekulativní filosofické tradice v rámci některých státem podporovaných kultů
- Historický původ tantrických tradic
  - uctívání bohyň – především "matičky" (mátrkáh) ochránkyně (např. proti dětským nemocem) => časté zvířecí oběti – později zdroje božských sil
  - tradice/školy označované jako "ne-védské" v bráhmanské literatuře (šivovská Pašupata a višnuistická Pañčarátra v Mahábháratě)
- Ústřední praktiky (ženské protějšky mužských božstev, magie, ženské sexuální tekutiny jako zdroje síly, užívání mandal, manter, njásy) rozšířeny i mimo Indii, i mimo Indii se tantrické tradice dovolávaly původu u indických učitelů (např. siddhové): buddhistické, džinistické, čínské (taoistické) tradice

Matka Kálí

Tantrismus dnes

- Vyjma Nepálu (donesdávna) a Bhútánu neexistuje už žádné politické společenství (království) legitimizované a udržované tantrickými odborníky =>>
  - Tantrické rituální praxe prováděné spíše za úplatu jako magické techniky
  - Intelektuální rozvíjení a "zvnitřňování" tantrické praxe v chrámech a klášterech
  - Dílčí tantrické praktiky jako součást mainstreamu

Tantra jako mainstream: příklady

- **Siddha Má Gájatří Kavač (Amulet Matky dokonalosti Gájatří)**
  - *Použití:*
  - Amulet slouží k získání milosti bohyně Gájatří, která je Matkou dokonalé moudrosti (dokonalého rozlišování). Nosí se na krku. Odstraňuje všechny negativní síly (způsobující hloupost a nevědomost) a umožňuje člověku plně rozvíjet svou moudrost.
  - *Příprava k použití, očista:*
  - K očištění amuletu je třeba jej vykoupat ve vodě z Gangy nebo v kravím mléce a zároveň odříkávat 24 x Gájatří mantru: "Óm bhúr bhuvaha svaha tat savitur varénjam. Bhargó dévasja dhímahi, dhijó jó naha pračódaját". Poté, co je takto očištěn je potřea si jej nasadit na krk ve čtvrtek nebo v neděli.

Tantra jako mainstream: příklady

- **Álaukik Sarasvatí rudrákš kavač (Neobyčejný [nadsvětý] rudrákšový amulet bohyně Sarasvatí)**
  - *Použití:*
  - Užívání tohoto amuletu vede k rozvoji všech druhů učenosti (nejvyššího vědění, umění, malby, spisovatelství, básnictví, astrologie/astronomie, znalosti véda a dalších). Když člověk nosí tento amulet, je schopný se po dlouhý čas věnovat jakémukoliv učení, na jehož zvládnutí upře svou pozornost. Nevyrovnanost mysli, těžkosti, zmatenost, nervozita (napětí) se takovému člověku vyhýbají obloukem. Tento amulet je naplněn silou bohyně. Po jistém čase proto (ten, kdo jej nosí) dosáhne neobyčejného úspěchu.
  - *Příprava k použití:*
  - Amulet je třeba vykoupat v čerstvém (nepřevařeném, nepasterizovaném) mléce nebo vodě z Gangy a 11 x přeříkat mantru: "Óm sam Sarasvatjai namaha". Na krk je třeba si jej po této proceduře poprvé nasadit v pondělí do 7 hodin ráno.

Jóga náthovská tradice

- Viz Lubomír Ondračka, „Tantrické příběhy o nesmrtelnosti: Literatura bengálských náthů“, In. Lubomír Ondračka (ed.), *Mé zlaté Bengálsko: Studie k bengálskému náboženství a kultuře věnované Haně Preinhaelterové k jejím sedmdesátinám*, Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze a ExOriente 2008, s. 13-34.

Další doporučená literatura k tantře obecně:

- David Gordon White, „Introduction“, In. David Gordon White (ed.), *Tantra in Practice*, Delhi: Motilal Banarsidass 2001, p. 3-40.